

Mitološke predaje sela Molve

Ivančan, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:673916>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Ivan Ivančan

Mitološke predaje sela Molve

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ljiljana Marks

Zagreb, 2018

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Problem klasifikacije Zbornika za narodni život i običaje.....	4
3. Mitološka bića u Molvama.....	4
3.1. Vještice.....	4
3.2. Vile.....	5
3.3. More.....	6
3.4. Suđenice.....	6
3.5. Šumske dekle.....	6
3.6. Glodan.....	7
3.7. Mrak.....	7
3.8. Bela žena.....	8
3.9. Duhovi.....	8
3.10. Vukodlak.....	9
3.11. Vrag.....	9
3.12. Mali.....	10
3.13. Pesoglavac.....	11
3.14. Vodenjak.....	12
3.15. Zmaj.....	12
3.16. Grabancijaš.....	13
4. Zaključak.....	14
5. Popis literature.....	15

1. Uvod

U ovome radu cilj je, na primjerima mitoloških predaja podravskog sela Molve, objasniti vjerovanja u nadnaravna bića – u koja se bića vjeruje i kakve su karakteristike tih bića. S obzirom na to da je posljednje istraživanje na području sela Molve napravljeno 2015. godine i vrlo detaljno prezentirano, koristit ću se pričama i predajama skupljenima u tom istraživanju. Također, planiram se pozabaviti klasifikacijom Zbornika za narodni život i običaje u kojoj su objavljivana ranija istraživanja, konkretno knjiga hrvatskog etnologa i etnokoreologa Ivana Ivančana „Molve – narodni život i običaji“. Prilikom pisanja ovog rada koristit ću se većinom člancima o usmenim predajama, već spomenutom knjigom Ivana Ivančana te knjigom Danijele Križanec-Beganović „Čarobna družba – vjerovanja u nadnaravna bića u Podravini“. Cilj mi je ovim radom sakupiti na jednom mjestu svu dosad objavljenu građu iz sela Molve te dati istoj toj građi i teorijsku podlogu te klasificirati strajja istraživanja po uzoru na knjigu „Čarobna družba“.

2. Problem klasifikacije Zbornika za narodni život i običaje

U Zborniku za narodni život i običaje klasifikacija vjerovanja u nadnaravna bića pomalo je nejasna te se vodi po sljedećem principu (Ivančan 1998: 30 – 35):

1. Postanak i opstanak svijeta
2. Kakve snage ima u svijetu
3. Kakvu snagu imaju neki ljudi
4. Stvorovi kao ljudi
5. Nemani i nakaze
6. Drugi svijet
7. Gatanje
8. Bajanje
9. Vračke (Čarolije)
10. Sveci. Crkvene stvari

Kao što se može vidjeti, iz ovakve klasifikacije nejasno je točno o kojim se nadnaravnim bićima radi u donijetoj predaji. Primjerice pod brojem 2 može se misliti i na vještice, ali i na biće kao što je krsnik, također, vještice mogu biti i pod brojem 3. Stoga u ovom radu neću koristiti tu klasifikaciju, već ću donositi predaje iz nedavnih istraživanja i onda objasniti o kojem se biću radi.

3. Mitološka bića u Molvama

2015. godine u cijeloj Podravini pod pokroviteljstvom Etnografskog muzeja u Zagrebu Danijela Križanec-Beganović napravila je iscrpno terensko istraživanje pa tako i u Molvama. Svu građu objavila je u djelu „Čarobna družba – vjerovanja u nadnaravna bića u Podravini“. Građu za ovaj prikaz mitoloških predaja iz sela Molve preuzimam većinom iz njene knjige, a djelomično ću donijeti i predaje koje je zapisao Ivan Ivančan. Njih ću posebno naznačiti.

3.1. Vještice

su vile i bile su coprnice. Vile su kak bile dobre, a coprnice kak zlobne. (Jesu li se coprnice negdje okupljale?) – Blizu te Totorove vrbe. Ja mislim da i sada to rade. V rano proljeće dok počne trava rasti. Velik je tak krug ovak širok kaj je trava jako zelena. Promjer mu je par metara (Je li to bilo vilinsko ili coprničko kolo?) – Ah, kad se to sve zmešalo. Tu su u kajkavskom to bile coprnice. “ (Križanec-Beganović 2015: 21))

„(Je li bilo priča o vješticama u šumi?) – Ne. Ali tu su aktuelne te pijavice, odnosno coprnice. Nisu to s meteorologijom povezivali, nego s coprnicama koje su tak digle sijeno ili pijesak... to je moćna pijavica jer je ravnica i kad to krene...“ (Križanec-Beganović 2015: 21)

Vještice su se u Molvama, kao što možemo vidjeti, nazivale „coprnice“ što dolazi iz njemačkog (Križanec-Beganović 2015: 11). Coprnice su najčešće žene iz susjedstva, a socijalna stigma dolazi od toga što ih se optužuje da donose pijavice i druge meteorološke nepogode. Najčešći razlog za optužbu o copranju je materijalna šteta načinjena nekom susjedu (Bošković-Stulli 1991:128). U Molvama ranije je zabilježeno da se coprnica postane tako da se prekorači krava (Ivančan 1998:30), što nije tipično za hrvatske vještice (Tkalčić 1890). Iako se smatra da su vještice negativan lik, postoji određeni tip vještice koji liječi od uroka. Ono što je zanimljivo jest da u Molvama nema zabilježene magične formule. Formule su određene riječi koje se inače koje se izgovaraju kako bi vještica mogla poletjeti (Marks 2007:27).

3.2. Vile

„(A ovdje nije bilo vila?) One su bolše od coprnica. Coprnice su zločeste, one su napakošćavale.“ (Križanec-Beganović 2015: 24)

„Pa svi su opravdavali nedolazak... Srel sam toga, srela sam toga... Tu su uglavnom bile u igri vile, ak žena nije bila huda“ (Križanec-Beganović 2015: 26)

„Divlje dekle so hodale po šumaj i po žitu. Imale so lasi raspletene i lepo so popevale. Konjari so je vidli. Oni so se v šumi greli. Najempot je došla divlja dekla, ništ neje govorila, samo je gral. Dok je zgreła, onda je otišla.“ (Ivančan 1998:31)

„Negdar je pastir našel vilovsko dete na soncu i složil mu je lada. Tu ga je načla vil i pitala je: „Što je mojem detetu napravil lada?“ On je rekel da je on. Onda mu je vila rekla da nej prosi kaj god oče, da mu se ona bode dala. On je rekel da bi štel biti jakši od druge pastirov, koji ga bijo. Onda mu je rekla da naj njezina cecke ceka. On je cekal, a onda ga je poslala jenoga rasta pukat. On ga je samo malo zazibal. Onda mu je rekla: „Odi još cekat.“ Onda ga je pak poslala rasta pukat. Sad ga je već dobro scimal, da se je zvijal. Onda je treči pot cekal. I onda je išel rasta pukat i spuknul ga je. „Idi sad slobodno, sada boš med pastiri najjakši“, rekla mu je vila. I tak je bilo. Kranjčevem so vile dohađale na kopanje i tam so se z raspletenemi lasi kopale. Nikej neso govorile, smo so se kopale i odletele. Starci Krančevi so je vidli, ali je ji bilo stra, pak so se zaprli, dok one neso otišle“ (Ivančan 1998:41)

Vile su u Molvama rijetka pojava, jer ih se uglavnom samo spominje bez nekih većih priča. Predaje koje imamo ne daju nam dovoljno podatak da ih možemo usporediti s tipičnim vilama. Jedino što se vidi je da nisu negativni likovi i da su u suprotnosti sa coprnicama. Također, za razliku od coprnica, ne odnose se na stvarne osobe, već su isključivo nadnaravne. Tipična vila kakvu poznaje hrvatska etnologija uglavnom je mlada i lijepa djevojka odjevena u bijelu haljinu (Lovrenčević 1970:77). Također, možemo vidjeti da se susreti s vilama ne događaju u naseljenim područjima i da ih najčešće vide putnici (u ovom slučaju konjari). Ivančan donosi bilješku o tome kao vile pomažu ljudima ako ima naprave prije toga određene

zadatke i donosi motiv vilinskog dara. Noviji terenski podaci ne donose predaje o tome kako su vile pomagale ljudima (Križanec-Beganović 2015:26).

3.3. Mora

„Mračnjak, vila, mura (mora) ceka se na cecku. To je ženska, a odvrne se tak da na obloku nariše peterovogel i to se zove mura. To se ona srami da se za njo zna. I otide. Deco najrajši čeka.“ (Ivančan 1998:31)

„Ovak se morala marama zvezati s dva uzla, prekriže se ruke i palčevi na prsima i nogi i: „potrlo jo svinjsku čislu orejova resa koja mi je to napravila“ na Badnjak na večer se, kaj ti ne bi celoga leti nikaj napraviti, češnjaka jedno česno pojesti i žlicu meda“ (Križanec-Beganović 2015: 33)

Mora je žensko biće koje noću napada ljude i guši ih. Prema Suzani Marjanić, postoje četiri vrste more: dječja, ona koja mori samo mladiće, ona koja mori sve uzraste, životinjska mora: (Marjanić 1999:60). Prema predajama koje ovdje možemo vidjeti, u Molvama se pojavljuje dječja mora, te vidimo kako se od more može zaštititi. U hrvatskim usmenim predajama govori se da je mora zapravo samo mlada vještica, prije udaje (Barešin 2013:53), no u Molvama se takve priče ne nalaze.

3.4. Suđenice

„Suđenice vile su kad se dete rodi kaj odsude celoga života kak bode preživelo. Nej se suđenicama zamereti kaj ti ne bu došla zipki pak loše nekaj detetu predvidi“ (Križanec-Beganović 2015: 33)

Suđenice su bile bića, uvijek ženska, koje su proricale sudbinu i pojavljuju se kao tri žene odijevene u bijelo, a u njih se vjeruje uglavnom u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. (Grbić 1998: 310). U Molvama se smatralo kako mogu biti i zle i dobre jer mogu proricati lošu sudbinu ako im se zamjeriš.

3.5. Šumske dekle

„Znale su konje poplašiti kaj su se kola rastepla a većinom su najbolje napadale goričare kad su išli s goric s knji. Napili su se pa su kvar napravili, konji su u grabu skrenuli pa su divlje dekle bile krive. (...) Većinom su bile gde je bila kakov gaj, lug, tak menše šumice – tu su se zadržavale. Tu je bila između Virja i Molvi jedna velika vrba, al je bila već sva šuplja. Stara je bila i one su se tu znale u drvu zadržavati pa su znale izletiti i konje goričarima poplašiti“ (Križanec-Beganović 2015: 38)

„Mamica je pripovedala priču da je došla divlja dekla i išla k ognji i nešto... pa je otišla na drvo i pjevala „mala pa turska, crna mala pa turska“ Više puta je došla“ (Ivančan 1998:37)

„To su uvijek muški prepričavali, a deca nisu smela slušat jer su to bile priče sa seksualnim aluzijama. Sad mi je jasno zakaj se nije smelo pripovedati pred decom – jer su te dekle bile gole i svašta se valjda s njima radilo u mašti“ (Križanec-Beganović 2015: 42)

Divlje ili šumske dekle pojavljuju se prvi puta u građi kod Lovrenčevića koji ih smješta između Podravine i Bilogore, no graša posljednjeg istraživanja smješta ih konkretno u područje oko sela Molve (Križanec-Beganović 2015:38). One su žene, niže od normalnih ljudi, bez odjeće te goltinju prekirvaju dugom kosom. Nemaju nadnaravnih moći, ne nanose štetu, iako ih ponekad krive za nju. Također, vide se određene seksualne aluzije. (Križanec-Beganović 2015:38).

3.6. *Glođan*

„Ako ne budete dobri, onda su bili ti glođani koji su bili neka bića na tavanu koja su ružila. Znači, oni su proizvodili nekakvu buku i od te buke nismo dalje išli. (Kako su izgledali?) – Dosta je to bilo apstraktno meni. Meni je to bilo nešto tamno, nešto maglovito. Nije ni životinjska ni ljudska forma“

„To je nagurava životinja visoka, ima roge... Opaka životinja! Dok je nekaj po tavanu išlo – to us glođani! A ono po tavanu ti ide maček i onu kuruzu pomiče. To se čuje, uh, jako, jer su one prsnice drvene bile. (A glođani?) – Da, to nas je djed plašio ali nije nam nikad objasnio priču iza toga. Ja sam si zamislio životinju sličnu jazavcu s noktima i zubima, koja glođe“ (Križanec-Beganović 2015: 42)

Glođani su bića koja se koriste najčešće kao sredstvo za discipliniranje djece i odvratanje djece od opasnih situacija. Problem je u tome što su opisi glođana vrlo magloviti i neodređeni te se ne zna kako oni zapravo izgledaju. S obzirom na to da sam plašenje glođanom iskusio i sam, mogu reći da postoji šansa da je glođan povezan uz kune, kojih na području Molve ima veoma mnogo, te se često zavlače na tavan kuća i „glođu“.

3.7. Mrak

„Rekli su najviše da je to muškarac – to je bil mrak. S velikim šeširom, velikim brkima i bradom. Onda je znal dojt na san ak si mu se nekaj zameril, kaj ja znam. Pa je znal kaj si mel crnjavke po sebi. „mrak se zščipal“ se reklo“ (Križanec-Beganović 2015: 42)

„A ova dekla kaj je zela škrljaka na groblju pri križnom dervu. Okladeli so se i ona je bila najsigurneja i da se ufa f pol noći otiti na groblje kaj križa s groba donese doma. Ona se nikog ne boji! A prek ulice ove male hiže je groblje. I veli: Ajde M. na groblje po križa. Mi pemo s tobom ali samo do groblja da vidimo jer ti stvarno otideš ili sisebi negdje križa pripravila za dneva. Kad ona dojde do križnog dreva a tu stoji nekakov zagrjnjen u kabanicu i ima velikoga škrljaka na glavi. Sad si misli da se je to neko oblekel, gad, pak je došel tu! Zgrabila škrljaka s glave i križ pod pazuha i ajde dole. Doke je došla doma to ne da mira, po hiži nešće rošća, čudo. Pa zvali velečasnog i veli joj on da to gde je zela nosi nazaj. Škrljak je tu, križa su odnesli kaj su ga nazaj deli na grob. Dopratili su je do vrata groblja ali dalje ne. I sad nosi ona tak škrljaka kad ti tam, isti v kabanici ali gologlav. Da bu mu dela na glavu kad ju je zgrabil on za roku – dekla je ostala dole mrtva. Al je imala bele lasi“ (Križanec-Beganović 2015: 43)

Mrak je jedno od demonskih bića, koje se javlja noću, između ponoći i dva sata i tada se događaju svi problemi i loše stvari (Križanec-Beganović 2015:42). Karakteristika Podravine jest da se mrak pojavljuje u ljudskom obliku (Križanec-Beganović 2015:43). U gornjoj priči vidimo sve karakteristike podravskog mraka. Najtipičnije za njegovu pojavljivanje je veliki šešir (škrljak). Danas se mrakom još uvijek plaše djeca (Križanec-Beganović 2015:44)

3.8. Bela žena

„Ona u Ždali na ždalskom groblju pred Domovinski rat se zadnji put ukazala. 1989. ili tako nešto, ida je nagovjestila rat. Ali bogme u Gornjoj Šumi su ju svi vidli. I ja se sečam toga kao dete“ (Križanec-Beganović 2015: 11)

Beloj ženi se ne zna točno podrijetlo (Grbić, 1998: 315). U Podravini se kaže da je ona nositelj najava svih loših događaja, a može se pojaviti u obliku sablasti ili žene (Križanec-Beganović 2015:44). Gore donesena priča predstavlja zadnje pojavljivanje bele žene u Molvama i podravini općenito. Postoji tumačenje kako je bela žena zapravo duh pokojnika, ali se stvara samo ako je osoba umrla mlada (Križanec-Beganović 2015:44).

3.9. Duhovi

„(Jeste li čuli da su neki ustajali iz groba?) – Neki su rekli da je majka G. dva puta došla doma kak su je već zakopali. I da je još jedno vrijeme bila doma i da pa dok je drugi put vrmla pak se vratila. Ali ja sam posle spitala rodbinu pa su rekli da to ni istina“ (Križanec-Beganović 2015: 45)

„Bila je jedna baba, sirotinja teška... Kefe je po selu prodavala i skupljala dlaku i repe za izraditi ih. I za nju su svi govorili coprnica. Neko od njene djece je imao kćer M. o kojoj se ona više nije mogla brinuti. I M. je došla u neku familiju. Radila je, pomagala u kući i ljudima su se čudesa počela događati. Npr. mi sjedimo i ovaj predmet bi odletio i pao tam na kauč. Onda su se ljudi uplašili i svi su to povezivali s tom njenom bakom da je ona prizivala duhove, roditelje od te M. koji su nekakvim nesretnim slučajem umrli. Dozvala ih je, ali ih nije znala otpremit i onda je to ostalo na tom detetu“ (Križanec-Beganović 2015: 45-46)

„Ako je netko kriv umro onda se on klata tako dugo dok ga netko ne upita „Saki duh Boga falji, ja ga faljim, jel ga faljiš ti?“ – „Zasad ga faljim, ali to i to napravi, onda me više nema““ (Ivančan 1998:31).

U Molvama se vjerovalo u povratak ljudi iz mrtvih. Vjerojatno je to povezano s kršćanskim vjerovanjem u besmrtnost duše. Duhovi koji se vrata najčešće se pojavljuju svojoj obitelji (Križanec-Beganović 2015:45). Ivančan je zabilježio jednu priču o tome kako je jedna majka nakon poroda ostala u svojoj obitelji još deset godina brinuti se o obitelji. Iz toga zaključujemo da duhovi nisu nužno maliciozna bića.

„Žena z Gole vmrla je v kimpetu i dohađala je doma detetu cekati dati sako noć. Mož je išel na farof pitati, kej bi napravil da je zastavi doma. Župnik mu je dal štolo i rekel je – Dok ona bo v iži, ti hiti vanjkuša prek vrat, a štolo nje na vrat i onda još drž dok pozdravljenje odzvoni. On je tak napravil. Gđa je pozdravljenje zazvonelo on je rekla – Sad me pusti, ja ti sad ostajem. I ostala je. Deset let je još bila, al neje jela, a se je delala. Zadnji den imali so seno na sinokoši. Onda je možu rekla – Čovek, žuri se, da ti bar jenoga voza skupim. – Pa kam ti se žuri? – Ja se vezda od tebe deljim; rekla je ona. I dok so jenoga voza skupili, svezali i napregli, čovjek se okrene po biča, kak mu je bil na strani, a žena nestane. Samo je videl belo gosko kak je v zrak odletela. Naši majki Gašparovi je to bila nekakova kuma.“ (Ivančan 1998:42)

3.10. *Vukodlak*

„Da, nije ni vuk, nije ni pes nego je vukodlak. U tom smislu sam čula. To se vezalo uz pun mjesec – uvijek kad je debela mesečina“ (Križanec-Beganović 2015: 48)

Kod Slavena vukodlak i vampir su, za razliku od suvremene popularne kulture, isto biće za koje postoje dva različita imena (Schneeweis 2005:39). U Podravini koriste se oba termina

(Križanec-Beganović 2015:47) ali u selu Molve koristi se naziv vukodlak. Vjerovanje u vukodlake povezano je uz povratak mrtvih, te su vukodlaci maliciozna bića – vukodlakom se može postati ako je čovjek za života bio zao, ili se krivo zaklinjao (Križanec-Beganović 2015:47).

3.11. Vrag

„(A kako je mogao naškoditi ljudima?) – Kaj ih je na greh nateral. Kaj su kleli. NI htel otiti od njih nego je još bolje na njih, kaj ih je plašil dok so se križali još je bolje plašil. Kad su počeli kleti onda je on bil zadovoljan pa je napustil.“ (Križanec-Beganović 2015: 52)

„Tu je bila između Virja i Molvi jedna velika vrba al je bila već sva šuplja. Stara je bila i coprnice su se tu znale u drvu zadržavati pa su znale izletiti i konje goričarima poplašiti. A tu je negdje znal bit i taj neki čarafar – to se veli da je to nečistak kaj mu je s trbuha jogenj plakal“ (Križanec-Beganović 2015: 52)

„Plašili su nas sa Krampusom. Ali u Podravini je Krampus vrag. Nije nužno vezan uz sv. Nikolu. Ovdje niko neće reći vragu vrag nego Krampus.“ (Križanec-Beganović 2015: 53)

„(Kako su izgledali?) – Ni se to moglo ovak znati ko je to. Mogel je biti ovak gizdav gospon... Su tu bili jedni starci tu v jednoj maloj vulici. Kaj su dva tam iamli hižu, a nisu imali dece. A kaj bu dete, trošak... Trebalo bu mam opravu kupovati, ovo ono, a nema on ni čas. Treba iti na senokošu... mi nemamo čas dete odhranjivati. I nisu imali decu. Jemput došel jeden gospon gizdavi, zlatno prstenje na prste. Došel jer more dobiti stana kaj bi si prespal tu. Bi mogel dobiti i drugdje v selu ali kad su svudje dečurlija, to njemu smeta stražno. Nego je čul da oni nemaju dece, da mu tu bude mira kaj bu u miru prespal. Došel on, ostavil cekina. Baba brže š njim mam v čarapu i pod blazino. Da nešče ne dojde pa ga vkradne. Ne svaki mel zlatnika! Pak za neko vreme dojde taj gospon, pak je prespal. Pa sad kad je tak, prav narezali šunke, pošastili gospona. Je, oni buju njegovi prijatelji – lepo im je rekel. Se je sprijateljil s njemi, kak mu je lepo kaj nema dece pri hiži. Veli starac babi: „Viš da smo dece imeli ne bi tak dobili... pak smo dobili dukata!“ Jemput veli on da bi išel v Hlebine, ima i tam jenoga dobrog prijatelja. Samo ne zna puta. „O pa je te otpeljam, ja ti pokažem“. I putem je svakakve savjete daval kak bu i on imal puno novac tak. A više nije bilo ni šunke ni kobasica, a i špek je već otišel, jemput godišnje se klalo svinjče. Vidi gost da je malo slabejša košta... Pak sad ide v Hlebine prijatelju. I on ga pratil. On ga tak otpratil do mosta na Bistri i pokaže mu kam mora ići prek hlebinsko groblja. I opraštaju se oni na mostu, pruži on njemu ruku a ono čambe! Kad pogleda a on ima roge, samo rep frče ovak... pretvoril se u nečistaka. Došel on doma i sam ga zima trese i trese. I povedal ženi kaj je. Ide on v drugu postelju kaj je fraj bila zbrojiti te dukate kaj su dobili. A tamo prazna čorapa, nema ničesa. Ide ona rano starca probudit a on se zaklal, žile si je prerezal.“ (Križanec-Beganović 2015: 53)

Vrag se javlja kao demon te najčešće ima kršćansku pozadinu te je vjerojatno novije biće (Schneeweis 2005:51). U opisu izgledaju kao ljudi, ali s rogovima i kopitima, te repom.

Također, ne pokazuju na prvu svoje pravo obličje već se prikazuju ljudima kao ugledan gospoda. Vidi se iz priča da je glavni zadatak vraga da ljude odvraća od vjere. Ono što je zanimljivo, i koliko sam uspio istražiti specifično za Molve, je poistovjećivanje vraga s likom Krampusa, podatak koji je prvi puta pronašla Križanec-Beganović u svom istraživanju.

3.12. *Malik*

„Mogel se je vrag čak v dečeca pretvoriti. Išel je jemput neki stari japek po konje. Kobile su bile na paši tu na tih livadaj. A imal je belca preveč gizdavog konja i ide on tak i vidi tam kak se konj beli, a već je bil mrak. A sve ove druge kobile okolo toga ždrebca. A nekakov dečec v črlenih lačicaj i furt se oko njega mota. „Mekni se bum opal, kaj mi poplešeš med noge!“ Se furt popetal i furt ide sve dalje, dalje. Već je on blizu kobile već zeme da bu del konju v zobe a konj nema usta, nema niš otvoreno u kaj bi mogel deti a te se je dečec onda pokupil i te skočil na tog konja i otišel. A stari više konja ni mogel najti i ngdar ga ni našel. Kobile je polovil a ždrebca nigdar više. Vrag jeto bil. On se more v dete pretvoriti, on se more v sakaj pretvoriti kad je vrag.“ (Križanec-Beganović 2015: 53)

Malik je biće tipično za sjeverozapadnu Hrvatsku. O njemu najviše piše I. Lozica u radu „Dva demona: orko i macić“ gdje se kratko dotiče sjeverozapadne Hrvatske. „Malik je, dakle, mali šumski ili brdski demon, ili domaći vražićak koji ljudima pomaže ili donosi novac, a te karakteristike polako slabe prema jugu, gdje on sve više poprima obilježja umrlog ljudskog bića, a katkada i vraga. Valja pak reći da i u kopnenom djelu Hrvatske imamo nekih podataka koji povezuju malika i macića s vragom, no to sve mogu biti crkveni utjecaji.“ (Lozica 1995: 27). On može biti demon, duh nekrštene ili pobačene djece, u ponekom zapisu se izlegao iz jaja crne kokoši (Lozica 1995:20). U Molvama malik se uspoređuje s vragom, ali za razliku od nečastivog, pojavljuje se kao dječak i ne čini ljudima nažao osim ako ga se ne isprovocira. O njegovom izgledu nažalost sve su se predaje izgubile, te se jedino zna da je dječak odjeven u nešto crveno. U prikazanoj priči odjeven je u crvene hlače, što odgovara maliku iako se uspoređuje s vragom (Lozica 1995: 26).

3.13. *Pesoglavac*

„Pesoglavci imali so samo jeno oko na čelu. Jeli so samo ženske cecke sirove. Deli so je samo pod rit i malo stopili. Negdje je bil rat. Si so bili otišli, samo je jedan ostal. On je vikal: „Odi maro, Kato, otišel je kurva pesoglavac!“ S tem je štel, tobož, žene vkaniti i dovabiti, da je bo vgepil. Ali svet se neje dal. Onda je moral poginoti od glada. Našli so ga na Lukičinom gnoju.

Majka Gašparova so ga išli gledet.“ (Ivančan 1998: 32)

Pesoglavac je lik ljudskog tijela sa psećom glavom. U njega se vjeruje u cijeloj Hrvatskoj samo s različitim imenima: Pasoglavac, pasjan, pesjak, songlav (Križanec-Beganović 2015:56). On ima jedno oko te jede ljude (Grbić 1998:315), a posebno su mu ukusne ženske grudi (Hirc 1896:229). Ivan Ivančan je u gore prikazanoj priči zabilježio slučaj kojeg Križanec-Beganović naziva „posljednji pesoglavac“. Pesoglavaca u novije vrijeme nema iako se spominju kao uvreda za ćelave ljude (Križanec-Beganović 2015:56).

3.14. *Vodenjak*

„Čuo sam za dravkog ftoplenika. To je popularno sjevernije od Koprivnice. To je nekakvo biće koje živi kraj vode, u vodi i uzimalo djevice kaj rade u polju. Čudno je to kaj se to ne događa po noći već po danu. I to točno u podne. Ne znam jel ih ubijao ili... kaj je kasnije s njima radio. Nestale bi uglavnom ak bi same ostale uz rijeku. (Kako je izgledao?) – Oblik je ljudski, međutim čini mi se da je od šiblja i grana. Likom je bio čovjek, ali nije imao kožu već je bio od šiblja“. (Križanec-Beganović 2015: 56)

Podravina je snažno povezana s rijekom Dravom, te se znalo događati da se ljudi utope u Dravi. Za takvu smrt okrivljavalo se nadnaravno biće „vodenjak“. On se ranije opisivao kao gol, zelen i prekriven dlakama ta vrlo snažan (Lovrenčević 1970:97). U novijim istraživanjima mijenja ime te postaje „ftopljenik“. Križanec-Beganović u svojem istraživanju iz 2015. Godine (priča prenešena gore) navodi kako se to biće u potpunosti izgubilo u Podravini, osim u Gornjoj Šumi i Molvama (Križanec-Beganović 2015:56). Vjerovanje u vodenjaka povezano je, prema Schneeweisu, s kultom vode iz predkršćanskog razdoblja (Schneeweis 2005:48).

3.15. *Zmaj*

„Zgledal je kak velika kača. Nije bil bez nog. Imal je čambe i šnjim je kopal kaj si je skopal rupu gde je bil. I tu glede pod Krbuljinu, tu gde je ta kapelica... Tu se govorilo zmaj, ne pozoj. Tu smo ga videli na slici gde je sv. Đurđ inače nismo znali kak izgleda. Ali da je išel odonud pak je došel do Molve. Suša je jako bila. Osetil je da je bila močvara ispod tog breščuljka. On nije imel gde piti i osetil tu vodu i kopal si je kopal. Napravil si je gde je obitaval. On je kopal dok je došel tu pod selo. Tu se ukopal i išel je jer je vodu osečal. Došel je tam dije sad cirkva i tam se je malo primiril jer je puno zemlje već vun zroval – tu je taj breg za crikvu nastal. Tu više nije bilo vode – ide on dalje! Ide--- tu je ovaj zavoj prema Dravi i tu kopa, kopa... tu je vode bilo. Pak se povleče dok je zima pak je vnuter. A svetu marvu jee. I tele i kravu i svakak kak je na paši bilo. Tu kak je zemlju skopal i napravil si tu duplju pak je nastal ti pak breg. Tu se zadržaval kak je groblje i kapelica i tu je kapelični breg i on je tu živel. Ali su se ljudi složili pak nisu više tamo marvu na pašu vodili tam. Pak je zmaj ogladel. Si su se

složili pak su tu od Drave navađali pruđa i onda su ga zatrpali kaj je crkel od glada tu notrej iza Kapeličnog brega.“ (Križanec-Beganović 2015: 59)

Zmaj je biće veoma kompleksnog podrijetla. Bošković-Stulli piše kako je zmaj izvorno mitska životinja koja se s vremenom spojila s mnogim drugim bićima te je gotovo nemoguće otkriti koji su utjecaji, ali da je njegov postanak vjerojatno vezan uz vodu, to jest ribu šarana (Bošković-Stulli 2005:142-144). Ivančan u svojoj knjizi „Molve – narodni život i običaji“ donosi predaju o zmaju u kojoj on nalikuje somu što je u skladu s teorijom Bošković-Stulli. U Molvama poznate su i priče o gorostasnom somu koji obitava u obližnjoj šljunčari i jede noćne kupače (priča koju sam često u djetinjstvu slušao od djeda, ali više se ne sjećam detalja). Meni to djeluje kao logična redukcija starih priča o zmaju. U svom istraživanju u Podravini Križanec-Beganović donosi nekoliko priča o zmaju, od kojih jedan dio zmajeva nalikuje uobičajenoj popularnoj slici zmajeva, koji lete i rigaju vatru, dok zmaj iz Molvi, kao što možemo vidjeti iz priložene priče, spada u drugu kategoriju, onu koja puže po zemlji i boravi uz vodu.

3.16. *Grabancijaš*

„Pri Gašparove je služil nekakov Salaj. On je završil trianjsto školo (za svećenika o.I.I.), ali mu se je pamet zmela dok je več štel iti mešo služit, pred oltarom. Onda je ostavil. Bil je sirotinja pak je služil na konaku. Jempot so se skupili kopat prvo kop, onda je on froštuklja kupal. Oni so se sakej spominjali od škole. Pitali so ga je li istina da se v trinajsti školi vuči toča delati. On je rekel da se vuči. Onda so ga brkali da napravi točo i neso mu dali mira. Na kraju je pristal: „Dobro ja bom, kad me toliko brčete, ali samo s iže nej ni jeden ne zije!“ Hižo je zaklučal i onda zel knjigo i moljil. Po tom se je s kota dim digel. I s toga je počel dežd i toča tak dogo, dok se nesmo moljili, da molji, da bi prestalo. Onda je prestalo. Bilo je do kolena vode. Kum Đurešov so bili v iži. Hiža se ne smela otpri, jer bi bila toča polje potokla. Z vejačom so vodo hitali z iže. (Ivančan 1998:42)

Ovo je jedina predaja o grabancijašu koja je zasad pronađena u Molvama. Iako se biće nigdje ne imenuje, prepoznaje se da se radi o grabancijašu prema činjenici da je to svećenik, koji je završio „trinajsto školo“ te može prizvati tuču. Uz grabancijaša su često vezane i predaje o zmaju (grabancijaš jaše na zmaju¹), ali u Molvama takvih predaja nema ili nisu još uvijek pronađene.

¹ <http://proleksis.lzmk.hr/24110/> (pristupljeno 3. 9. 2018.)

4. Zaključak

U ovom radu sakupljene su na jednom mjestu brojne mitološke predaje iz sela Molve. Također, ukratko su analizirane s obzirom na relevantnu literaturu te su objašnjene osnovne karakteristike svakog bića. Na kraju možemo zaključiti, uspoređujući starije zapise s novima, da se sjećanja na mitološka bića sve više gube. Zapisi koje je donio Ivančan puno detaljnije prikazuju karakteristike bića o kojima se govori, te se daju i određene formule koje bi trebale potvrđivati istinitost izrečenoga. Novija istraživanja, koje je napravila Danijela Križanec-Beganović puno su neodređenija te se kazivači često ne sjećaju izgleda ili karakteristika određenih bića. No, bez obzira na to, po mom mišljenju, novija istraživanja preglednije su prezentirana te se jasnije može razabrati o kojem je biću riječ upravo zbog problema stare klasifikacije koje je veoma neodređena.

5. Popis literature:

1. Barešin, Sandra. 2013. Mora kao nadnaravno biće tradicijske kulture, u: *Ethnologica Dalmatica* 20: 39 – 68.
2. Bošković-Stulli, Maja. 1991. Predaje o vješticama i njihovi progoni u Hrvatskoj. *Pjesme, priče, fantastika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
3. Grbić, Jadranka. 1998. Predodžbe o životu i svijetu, u: *Entografija:svagdan i blagdan hrvatskog puka*. Zagreb: Matica hrvatska, 296 – 336.
4. Hirc, Dragutin. 1896. Vjera u osobita bića:pasoglavac, u: *Zbornik za narodni život i običaje* 1:229.
5. Ivančan, Ivan. 1998. *Molve – narodni život i običaji*. Molve: Općinsko poglavarstvo Molve.
6. Križanec-Beganović, Danijela. 2015. *Čarobna družba – vjerovanja u nadnaravna bića u Podravini*. Zagreb: Etnografski muzej u Zagrebu.
7. Lovrenčević, Zvonko. 1970. Mitološke predaje Bilogore. u: *Narodna umjetnost* 7/1: 71-100.
8. Lozica, Ivan. 1995. Dva demona: orko i macić. u: *Narodna umjetnost* 32/2: 11-63.
9. Marjanić, Suzana. 1999. Zaštitna sredstva protiv more kao žensko-niktomorfno demon. u: *Treća* 2/1: 55-71.
10. Marks, Ljiljana. 2007. *Ni o drvo ni o kamen...* :magične formule u hrvatskim predajama o vješticama. u: *Narodna umjetnost* 44/2: 27-42.
11. Schneeweis, Edmund. 2005. *Vjerovanja i običaji Srba i Hrvata*. (prvo izdanje 1961.) Zagreb: Tehnička knjiga.
12. <http://proleksis.lzmk.hr/24110/> (pristupljeno 3. 9. 2018.)